

Centrum Badania Opinii Społecznej

ul. ŻURAWIA 4 skr. pt. 24

00-955 WARSZAWA 15

SEKRETARIAT: 28-37-04; 29-35-69
ZESPÓŁ REALIZACJI BADAŃ: 40-56-41

Telefon dyżurny: 21-34-31
Telex: 816-136

BDF/195/16/88

MŁODZIEŻ A RELIGIA

Komunikat z badań

Lipiec 1988 r.

Ostatni¹ z cyklicznych sondaży CBOS przeprowadzanych w środowisku młodzieży kończącej szkoły ponadpodstawowe dotyczył m.in. religii i kościoła. Pytaliśmy o stosunek do wiary, akceptację jej podstawowych dogmatów, a także o ocenę działalności kościoła oraz popularności papieża Jana Pawła II i kardynała Józefa Glempa.

Pytania o dogmaty wiary stanowiły samodzielny blok, natomiast działalność kościoła była oceniana na tle wielu innych instytucji, a popularność papieża i kardynała - na tle innych osobistości krajowych i zagranicznych.

1. Stosunek do wiary i praktyk religijnych

Swój stosunek do wiary i praktyk religijnych badani określili następująco:

- jestem wierzący(a) i praktykujący(a) regularnie - 62,8%,
- jestem wierzący(a) i praktykujący nieregularnie - 27,2%,
- jestem wierzący(a), ale niepraktykujący(a) - 6,4%,
- jestem niewierzący(a), ale chodzę do kościoła - 1,0%,
- jestem niewierzący(a) i niepraktykujący(a) - 1,6%.

Zatem prawie wszyscy badani uczniowie są wierzący (96,4%), różnią się tylko stopniem aktywności religijnej. Niewielu można nazwać ateistami - jedynie 2,6% określiło siebie jako osoby niewierzące². Deklaracje te znajdują potwierdzenie w zachowaniach. W niedzielnej mszy brało udział: w ostatnią niedzielę - 75,8% badanych, w ciągu ostatniego miesiąca - 13,6%, ponad miesiąc temu - 3,6%. Spośród pozostałych 4,3% nie pamiętało, kiedy ostatnio uczestniczyło w niedzielnej mszy, 2,3% stwierdziło, że nie chodzi do kościoła.

¹ Badanie pod hasłem "Młodzież '88" zrealizowano w dniach 25-29 kwietnia 1988 r. wśród uczniów ostatnich klas szkół średnich i zawodowych. Szczegółową charakterystykę badanej zbiorowości przedstawiono w aneksie.

² Stosunek młodzieży do wiary i praktyk religijnych jest badany od pięciu lat, tj. od roku 1983. Jednolite pytania umieszczane były w kwestionariuszach dopiero od roku 1986, dlatego też nie można dokonać pełnej analizy porównawczej. W okresie 1986-1988 nie zaobserwowano zasadniczych zmian stosunku młodzieży do wiary i praktyk religijnych. Ponad 60% wierzy i praktykuje regularnie, ponad 20% wierzy i praktykuje nieregularnie, jedynie 2-3% deklaruje brak wiary oraz niepraktykowanie. Dane dotyczące lat 1986-1988 zawiera tabela 1 aneksu.

Stosunek do wiary i praktyk religijnych różnicują w sposób statystycznie istotny demograficzno-społeczne cechy badanych, takie jak: płeć, typ szkoły, miejsce zamieszkania, wykształcenie ojca oraz przynależność rodziców do PZPR. Zróżnicowanie to obrazuje tabela 1.

Tabela 1

Cechy demograficzno- -społeczne respondentów	Respondenci		
	wierzący i praktykujący regularnie	wierzący i praktykujący nieregularnie	pozostali
Ogółem	62,8	27,2	8,4
<u>Płeć</u>			
Chłopcy	54,1	31,9	18,0
Dziewczęta	74,0	22,9	3,1
<u>Typ szkoły</u>			
Liceum ogólnokształcące	77,4	17,8	4,8
Technikum	66,8	22,3	10,9
Liceum zawodowe	68,5	26,5	5,0
Zasadnicza szkoła zawodowa	54,2	34,2	11,6
<u>Miejsce zamieszkania</u>			
Wieś	73,1	23,2	3,7
Miasto:			
do 50	64,4	27,7	7,9
do 200	50,9	35,9	13,6
powyżej 200 tys. mieszkańców	43,3	32,6	24,1
<u>Wykształcenie ojca</u>			
Niepełne podstawowe i podstawowe	72,2	22,8	5,0
Zasadnicze zawodowe	61,5	30,8	7,7
Niepełne średnie i średnie	56,9	30,9	12,3
Niepełne wyższe i wyższe	57,4	23,2	19,4
<u>Przynależność rodziców do PZPR</u>			
Należący	52,9	30,3	10,8
Nie należący	65,5	27,0	7,5

Wyższy stopień aktywności religijnej, wyrażający się w deklarowaniu regularnych praktyk cechuje: dziewczęta, uczniów kończących licea ogólnokształcące, zamieszkujących na wsi, mających ojców o niskim poziomie wykształcenia oraz rodziców nie należących do PZPR.

Uczestnictwo w mszy różnicują w podobny sposób te same zmienne demograficzno-społeczne badanych, jakie różnicowały stosunek do wierzeń i praktyk - z wyjątkiem przynależności rodziców do PZPR. Udział w niedzielnej mszy częściej był deklarowany przez: dziewczęta (84,5%) niż chłopców (70,0%), częściej przez uczniów zamieszkałych na wsi (84,9%) niż w dużych miastach (61,6%), przez uczniów liceów ogólnokształcących (86,0%) i zawodowych (81,2%) niż zasadniczych szkół zawodowych (68,4%). W niedzielnej mszy brało udział blisko 80% uczniów, których ojcowie mają co najwyżej wykształcenie podstawowe, i blisko 70% tych, których ojcowie mają wykształcenie wyższe, ukończone lub nie.

2. Akceptacja podstawowych dogmatów wiary

Wszyscy respondenci, zarówno wierzący jak i niewierzący, ustosunkowali się do przedstawionych im twierdzeń dotyczących wiary (tab. 2).

Tabela 2

Twierdzenia	w procentach		
	Akceptacja	Brak akceptacji	Trudno powiedzieć
1. Bóg stworzył niebo i ziemię	86,1	4,6	8,3
2. Chrystus jest Synem Bożym	92,0	2,5	4,7
3. Istnieje Duch Święty	87,8	2,6	8,3
4. Bóg istnieje w trzech osobach	85,7	4,2	8,4
5. Istnieje życie pozagrobowe	71,4	8,3	19,0
6. Po śmierci Twoja dusza może trafić do nieba lub piekła	68,2	8,8	21,8
7. Istnieje tylko szatan i piekło	10,1	72,1	15,9
8. Kościół jest pośrednikiem między człowiekiem a Bogiem	78,5	6,6	13,6
9. Katolicyzm jest jedyną prawdziwą wiarą	54,8	15,6	27,8

Rozkład odpowiedzi na pytanie dotyczące wiary wskazuje na niejednorodną akceptację jej poszczególnych prawd, nawet tych podstawowych. Respondenci dokonywali wyborów pomiędzy bardziej i mniej im odpowiadającymi elementami credo. Spośród ogółu badanych 92% wierzy, że Chrystus jest Synem Bożym, 87,8%, że istnieje Duch Święty, a 85,7%, że Bóg istnieje w trzech osobach. Znacznie rzadziej są akceptowane te twierdzenia, które odnoszą się do życia pozagrobowego (71,4%) czy też istnienia nieba i piekła (68,2%). Mimo dominowania w Polsce wyznania rzymsko-katolickiego tylko nieco ponad połowa badanych uznaje katolicyzm za jedyną prawdziwą wiarę.

Szczegółowszą analizą objęto pięć dogmatów, uznanych za podstawowe dla wiary (punkty 1-4 i 6 w tab. 2). Utworzono z nich syntetyczny wskaźnik wiary, mogący - przy akceptacji przez respondenta wszystkich pięciu analizowanych dogmatów - przyjąć maksymalną wartość wynoszącą 5 punktów (po 1 punkcie na każdy akceptowany dogmat).

Analiza obliczonych średnich wykazała, że występują znaczne różnice w akceptowaniu podstawowych dogmatów wiary między: wierzącymi i praktykującymi regularnie a tymi, które praktykują rzadziej lub wcale; mieszkańcami wsi i miast; dziewczętami i chłopcami, a także między uczniami różniącymi się poziomem wykształcenia swych ojców oraz przynależnością rodziców do partii. Odmiennie też były akceptowane podstawowe prawdy wiary przez uczniów z poszczególnych typów szkół. Różnice te znajdują odzwierciedlenie w średnich wartościach syntetycznego wskaźnika wiary w poszczególnych grupach zmiennych demograficzno-społecznych³ (w zestawieniu podano maksymalne i minimalne wartości wskaźnika).

³ Ze względu na fakt, że najsilniej różnicującą zmienną jest stosunek do wierzeń i praktyk religijnych, w zestawieniu uwzględniono wszystkie kategorie tej zmiennej, ilustrując w ten sposób zmniejszanie się stopnia akceptacji podstawowych prawd wiary wraz ze zmianą "dyscypliny własnej" respondentów, wyrażającej się w rzadszych praktykach religijnych bądź zupełnym ich niewykonywaniu.

Wartości średnie syntetycznego wskaźnika akceptacji pięciu podstawowych prawd wiary według zmiennych demograficzno-społecznych:

1. Stosunek do wierzeń i praktyk religijnych:

- wierzący i praktykujący regularnie	4,661
- wierzący i praktykujący nieregularnie	3,781
- wierzący, ale niepraktykujący	2,880
- niewierzący, ale chodzący do kościoła	2,154
- niewierzący i niepraktykujący	0,286

2. Miejsce zamieszkania:

- wieś	4,518
- miasto liczące ponad 200 tys. mieszkańców	3,674

3. Płeć:

- dziewczęta	4,471
- chłopcy	3,970

4. Wykształcenie ojca:

- niepełne podstawowe i podstawowe	4,414
- niepełne wyższe i wyższe	3,877

5. Typ szkoły:

- liceum ogólnokształcące	4,414
- zasadnicza szkoła zawodowa	4,016

6. Przynależność rodziców do PZPR:

- nie należący	4,291
- należący	3,820

3. Udział młodzieży w organizacjach katolickich oraz
ruchu oazowym i innych formach spotkań
organizowanych przez kościoł

Organizacje katolickie

Członkami organizacji katolickich jest blisko 14% badanej młodzieży. Organizacje te zrzeszają najliczniejszą grupę badanych (ZHP - 11,8%, ZSMP - 9,5%, ZMW - 8,0%).

Częściej należą do nich: dziewczęta (18,0%) niż chłopcy (11,0%); uczniowie liceów ogólnokształcących (17,4%) i zasadniczych szkół zawodowych (16,5%) niż liceów zawodowych (15,9%) i techników (7,6%); respondenci zamieszkujący na wsi (18,7%) niż w miastach - członkami organizacji katolickich jest blisko 15% uczniów z małych miast (liczących do 50 tys. mieszkańców), 11,0% - ze średnich, 6,6% - dużych. Spośród uczniów wierzących i praktykujących regularnie członkostwo deklarował co piąty, w pozostałych grupach - co dwudziesty.

Ruch oazowy i inne formy spotkań młodzieży
organizowanych przez kościoł

Pytanie o uczestnictwo w ruchu oazowym lub w innego typu formach spotkań młodzieży organizowanych przez kościoł zadano badanym w roku 1987 i w 1988. Liczebność grupy deklarującej udział w tych spotkaniach w zasadzie nie uległa zmianie - 41,6 i 38,4%.

W ruchu oazowym oraz w innych formach spotkań organizowanych dla młodzieży częściej biorą udział dziewczęta (45,4%) niż chłopcy (27,6%). Uczestniczyła w nich blisko połowa uczniów liceów ogólnokształcących (49,1%), podobnie liczna grupa młodzieży z liceów zawodowych (44,7%), rzadziej biorą udział w takich spotkaniach uczniowie kończący technika (32,8%), najrzadziej zaś - zasadnicze szkoły zawodowe (27,7%). Większa aktywność mierzona uczestnictwem w spotkaniach cechuje uczniów zamieszkujących na wsi (39,6%) i w małych miastach (37,9%), mniejsza - w miastach

średnich (27,5%) i dużych (28,2%). Najliczniej uczestniczyły w nich osoby wierzące i praktykujące regularnie (44,8%).

4. Zaufanie do kościoła

Przyjeliśmy, że wskaźnikiem zaufania (bądź jego braku) do określonej instytucji lub organizacji jest odpowiedź na pytanie, czy jej działalność dobrze służy społeczeństwu i jest zgodna z jego interesami. Z tego punktu widzenia respondenci oceniali 13 instytucji i organizacji.

Kościół cieszy się zaufaniem największej grupy badanych. Ponad 3/4 uczniów (76,4%) uważa, że prowadzi on działalność dobrze służącą społeczeństwu i zgodną z jego interesami. Rozkład procentowy odpowiedzi na wspomniane pytanie - w odniesieniu do kościoła - przedstawia się następująco:

zdecydowanie tak	- 31,8	} 76,4
raczej tak	- 44,6	
raczej nie	- 8,6	
zdecydowanie nie	- 3,3	
trudno powiedzieć	- 10,4	

Zaufanie do kościoła jest zróżnicowane w sposób istotny statystycznie przez: płeć, typ szkoły, miejsce zamieszkania, wykształcenie ojca, przynależność rodziców do PZPR oraz stosunek badanych do wierzeń i praktyk religijnych. Większym zaufaniem darzą go: dziewczęta, kończący licea ogólnokształcące i technika, zamieszkujący na wsi, uczniowie, których ojciec ma niskie wykształcenie, oraz ci, których rodzice nie są członkami PZPR, a także - co jest oczywiste - wierzący i praktykujący regularnie.

5. Popularność papieża Jana Pawła II i kardynała Józefa Glempa

W celu ustalenia popularności osób publicznych przedstawiono badanym listę nazwisk wybranych osób aktywnych w życiu społecznym i politycznym w kraju i za granicą z prośbą o wypowiedź, czy: zyskały one ich sympatię, nie zyskały sympatii, są im obojętne lub czy są im nieznane.

Spośród czternastu ocenianych przez młodzież osobistości największą popularnością wśród młodzieży cieszą się: papież Jan Paweł II (sympatię zadeklarowało 93,7% ankietowanych uczniów) oraz kardynał Józef Glemp (66,3%).

Deklarowany stosunek respondentów:

	sympatia	brak sympatii	obojętność	nieznajomość
wobec Jana Pawła II	93,7	1,2	2,6	0,2
wobec Józefa Glempa	66,3	7,4	15,9	1,2

Jedyną zmienną różnicującą w sposób istotny statystycznie popularność Jana Pawła II jest stosunek badanych do wierzeń i praktyk religijnych. Największe uznanie zyskał wśród wierzących i praktykujących regularnie, mniejsze - wśród praktykujących nieregularnie, najmniejsze - wśród niepraktykujących oraz niewierzących.

Taka jednomyślność ocen nie występuje przy ocenie kardynała Józefa Glempa. Kardynał jest bardziej popularny wśród dziewcząt niż chłopców, bardziej wśród kończących licea ogólnokształcące niż zasadnicze szkoły zawodowe, także na wsi niż w dużych miastach. Większe uznanie zyskał również u tych uczniów, których ojcowie mają niższy poziom wykształcenia, oraz tych, których rodzice nie należą do PZPR. Popularność kardynała jest różnicowana także przez stosunek do wierzeń i praktyk religijnych. Kierunek tych różnicowań jest podobny jak w przypadku papieża.

6. Zakończenie

Z danych przytoczonych w opracowaniu wynika, że:

- młodzież charakteryzuje pozytywny stosunek do wiary i praktyk religijnych (prawie wszyscy respondenci określali siebie jako osoby wierzące, ponad 3/4 uczestniczyło w mszy w ostatnią niedzielę, prawie wszyscy akceptują podstawowe dogmaty wiary);

- większą aktywnością religijną cechują się: dziewczęta, uczniowie kończący licea ogólnokształcące, zamieszkujący na wsi, pochodzący ze środowisk o niższym poziomie wykształcenia, mający rodziców nie należących do partii;

- kościół i jego dostojnicy cieszą się wśród badanej młodzieży dużą popularnością i zaufaniem (spośród ocenianych instytucji kościoła uzyskał najwyższy wskaźnik zaufania, a spośród ocenianych osobistości krajowych i zagranicznych papież i kardynał uzyskali najwyższe wskaźniki popularności);

- badana młodzież aktywniej uczestniczy w działalności organizacji katolickich i w różnych formach życia kościelnego niż w działalności organizacji społeczno-politycznych.

Religia i kościół stanowią zatem dla badanej młodzieży istotne elementy systemu wartości.

ANEKS

Podstawowe dane o zbiorowości uczniów objętych badaniem

Ogółem w badaniu uczestniczyło 1292 uczniów, w tym najliczniejsza była grupa uczniów zasadniczych szkół zawodowych (43,2%), nieco mniejsza - techników (20,0%) i liceów zawodowych (18,6%), najmniejsza zaś liceów ogólnokształcących (17,8%). Jest to reprezentatywna, ogólnopolska próba uczniów kończących szkoły średnie i zawodowe.

W badanej zbiorowości chłopcy stanowili więcej niż połowę (52,2%). Na wsi zamieszkiwało ponad 44% respondentów, w miastach różnej wielkości ponad 54%, w tym: 27% w małych (do 50 tys. mieszkańców), 13% - średniej wielkości (do 200 tys.) i blisko 15% - w dużych (ponad 200 tys.).

Uczniowie pochodzili z rodzin, w których ojcowie mieli następujące wykształcenie:

- niepełne podstawowe i podstawowe - 29,7%,
- zasadnicze zawodowe - 35,1%,
- niepełne średnie i średnie - 21,2%,
- niepełne wyższe i wyższe - 12,0%.

W przypadku 19% uczniów jedno z ich rodziców bądź oboje rodzice są członkami PZPR. Rodzice blisko 80% respondentów (79,1%) nie należą do PZPR.

Aktywność społeczno-polityczna badanych uczniów: do ZHP należało 11,8%, do ZSMP - 9,5%, do ZMW - 8%. Członkami samorządów szkolnych było 4,6%. Ponad połowa (55,3%) nie należała do żadnej z wymienionych organizacji.

Tabela 1

w procentach

Stosunek młodzieży do wierzeń i praktyk religijnych	Respondenci według badań z roku:		
	1986	1987	1988
Wierzący i praktykujący regularnie	66,2	66,1	62,8
Wierzący i praktykujący nieregularnie	22,9	21,9	27,2
Wierzący, ale niepraktykujący	6,1	6,4	6,4
Niewierzący, ale chodzący do kościoła	1,0	1,1	1,0
Niewierzący i niepraktykujący	2,4	2,7	1,6